

МОВО ЗНАВСТВО

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ
ЖУРНАЛ
ІНСТИТУТУ
МОВознавства
ім. О.О.ПОТЕБНІ
ТА ІНСТИТУТУ УКРАЇНСЬКОЇ
МОВИ НАН УКРАЇНИ

січень-
лютий

2000

ЗАСНОВАНИЙ У СІЧНІ 1967 РОКУ
ВИХОДИТЬ 1 РАЗ
НА ДВА МІСЯЦІ

ЗМІСТ

Матвіяс І.Г. Засади української діалектології	3
Мокієнко В.М. Значення української пареміології для історико-етимологічного аналізу слов'янських прислів'їв і приказок	9
Бариш І.Л. Етнолінгвістичні аспекти наукової комунікації ..	21
Мацько О.М. Абревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах	31
Спрішевська В.В. Наголошення прикметників в «Енеїді» І.Котляревського	36
Труб В.М. Явище «суржику» як форма просторіччя в ситуації двомовності	46
Пономаренко В.П. Про своєрідні аспекти ад'єктивної суфіксації у романських мовах	58
Гамзюк М.В. Актуалізація стійких елементарних мікротекстів	63
Жаборюк О.А. Про мовний і логічний аспекти предикації ..	69

РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

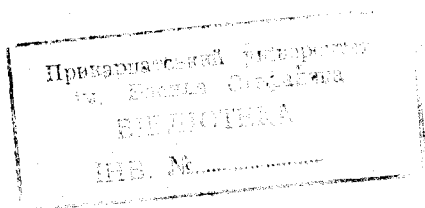
Нікітіна Ф. Карпіловська Є.А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови	75
Білоноженко В. Барабан Л.І., Дятчук В.В. Український тлумачний словник театральної лексики	76

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

Хроніка	79
Станіслав Володимирович Семчинський	84

© Інститут мовознавства
ім. О.О.Потебні
НАН України, 2000

© Інститут
української мови
НАН України, 2000

CONTENTS

Matviias I.H. Principles of Ukrainian dialectology	3
Mokiienko V.M. Significance of the Ukrainian paremiology for the historico-etymological analysis of the Slavic proverbs and sayings	9
Barysh I.L. Ethnolinguistic aspects of scientific communication	21
Matsko O.M. Abbreviations as contracted linguistic formulae in diplomatic texts	31
Sprishevska V.V. Accentuation of adjectives in «Eneida» by I.Kotliarevskyi	36
Trub V.M. The phenomenon of «surzhyk» as a variety of popular speech in the bilingual milieu	46
Ponomarenko V.M. Specific aspects of adjective suffixation in the Romance languages	58
Hamziuk V.M. Actualization of the stable elements of microcontexts	63
Zhaboriuk O.A. On linguistic and logical aspects of predication	69

REVIEWS AND ANNOTATIONS

Nikitina F. Karpilovska Ye.A. Suffix subsystem of the modern Ukrainian literary language	75
Bilonozhenko V. Baraban L.I., Diatchuk V.V. Ukrainian explanatory dictionary of the theatrical vocabulary	76

SCIENTIFIC LIFE

News items	79
Stanislav Volodymyrovych Semchynskyi	84

ЗАСАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ

Українська діалектологія предметом свого дослідження має українські народні говори, які знаходяться на території суцільного поширення української мови, а також переселенські українські говірки на території суцільного поширення інших мов (російської, білоруської, польської, словацької, сербської і хорватської, румунсько-молдавської, угорської, англійської та ін.). Вивчення українськими дослідниками говірок інших мов, зокрема тих, що перебувають в оточенні говорів української мови (російських, білоруських, польських, словацьких, чеських, болгарських, румунських, молдавських, німецьких, грецьких, циганських, угорських, урумських, гагаузьких), є внеском у діалектологію, що стосується відповідних мов.

Українська діалектна мова складається з діалектних мікросистем, систем діалектних мікросистем і макросистем діалектних мікросистем, кожна з яких функціонує на певній обмеженій території. Для діалектної мікросистеми характерна єдність усіх елементів фонетично-фонологічного, просодійного, морфологічного, синтаксичного і лексичного рівнів. Щодо цього діалектна мікросистема співвідносна з літературною мовою, що також характеризується єдністю елементів усіх структурних рівнів. Проте як діалектна мікросистема, так і літературна мова ніколи не бувають повністю уніфікованими, оскільки перша складається з відмінних у дечому ідіолектів, до складу другої входять не тільки незмінні центральні елементи, а й периферійні, які часто варіюються. Діалектна мікросистема становить одну говірку, що охоплює один або (рідше) кілька населених пунктів. Інколи в одному населеному пункті, за наявності в ньому вихідців із різних місцевостей, можуть співіснувати дві говірки, а то й більше. Територіально сусідні діалектні мікросистеми – говірки розрізняються між собою певною незначною кількістю діалектних явищ одного або кількох структурних рівнів. Отже, говірки виділяються не за наявністю явищ, характерних тільки для них, а за сукупністю явищ, комплекс яких становить певну мікросистему. Група споріднених діалектних мікросистем об'єднується в систему діалектних мікросистем, що утворює говір (діалект). Системи діалектних мікросистем – говори розрізняються відносно великою кількістю діалектних явищ різних структурних рівнів. Групи діалектних мікросистем або системи діалектних мікросистем – говори (діалекти) утворюють макросистеми діалектних мікросистем – наріччя. Макросистеми діалектних мікросистем розрізняються максимальною для української діалектної мови кількістю діалектних явищ. Сукупність наріччя становить діалектну мову народу. Отже, українська діалектна мова – це складна ієрархія територіальних систем і мікросистем.

Поняття «говірка», «говір (діалект)», «наріччя» співвідносяться з певними територіями і становлять відповідні територіальні одиниці. Засобом розрізнення всіх територіальних діалектних одиниць служать діалектні явища. Явищ, які були б характерні тільки для однієї якоїсь говірки, по суті, немає. Всі діалектні явища охоплюють певну кількість говірок, вони можуть охоплювати цілий говір, групу говорів, ціле наріччя і навіть кілька наріччя. Ареали діалектних явищ, як правило, виділяються і визначаються, в багатьох випадках межі їх на карті можна позначити лінією. Лініями – межами поширення різних діалектних явищ утворюються ізоглоси. Ізоглоса – результат проєкції меж між діалектними явищами на територію, на географічну карту¹. Ізоглоси діалектних

¹ Русская диалектология / Под ред. Р.И.Аванесова и В.Г.Орловой. – М., 1964. – С. 14.

явищ часто в різний спосіб сходяться або розходяться, інколи перехрещуються, проте нерідко вони точно або приблизно збігаються. Збіг ізоглос утворює вузькі або ширші пасма. Переважно на основі пасма ізоглос визначаються відповідні територіальні діалектні одиниці.

Проте не всяке пасмо ізоглос розмежовує говори і наріччя. Окремі пасма ізоглос можуть бути засобом розмежування певної групи говірок у межах говорів. Говори і наріччя розмежовуються переважно пасмами ізоглос істотних діалектних явищ. Відповідні пасма ізоглос часто збігаються з певними етнічними й адміністративно-політичними межами і зумовлюються ними.

Терміни *говірка*, *говір* (діалект), *наріччя* виражають поняття, не повністю співвідносні, вони не зіставляються на одній площині. Якщо під говіркою розуміється тільки діалектна мікросистема як засіб спілкування певного колективу на обмеженій території, то в поняття «говір (діалект)», «наріччя» входять, крім співвідносного з говіркою значення системи діалектних мікросистем і макросистем діалектних мікросистем як засобів спілкування, ще й поняття етнічно-географічні та історичні. Отже, говірки в українській мові виділяються тільки за мовними явищами, в основу виділення говорів і наріччя покладені мовні явища, а також етнічні та історичні чинники.

Оскільки протягом тривалої взаємодії між говорами, зумовленої соціально-історичними процесами, часто говіркові відмінності на їх межах стираються (хоч загалом міждіалектні межі ніколи не були чіткими), в окремих випадках істотними при виділенні говорів постають етнічні та історичні чинники, внаслідок чого на сучасному етапі структурно близькі говірки можуть бути віднесені до різних говорів (це стосується передусім говорів південно-східного наріччя).

Діалектна мова моделюється на основі сукупності описів говірок, говорів і нарічч. Вона є науково аргументованою категорією, яка відображає потенційні можливості міждіалектного спілкування в межах загальнонародної мови і пояснює на структурному рівні, чим ці можливості зумовлені².

Діалектні мікросистеми – говірки, системи діалектних мікросистем – говори і макросистеми діалектних мікросистем – наріччя перебувають між собою у складних взаємозв'язках; за одними діалектними рисами вони об'єднуються, за іншими розмежовуються, причому в кожному випадку об'єднувальні й розмежувальні риси говірок, говорів і наріччя відмінні. Кожна діалектна мікросистема, система діалектних мікросистем і макросистема діалектних мікросистем має свою неповторну специфіку. Звідси всебічне вивчення української діалектної мови не може вважатися завершеним доти, доки не будуть досліджені всі діалектні територіальні одиниці всіх трьох ієрархічних рівнів (говірки, говори, наріччя). Зважаючи на те, що народні говори постійно змінюються, передусім під впливом літературної мови та різноманітних позамовних чинників, об'єкт діалектології можна вважати невичерпним.

Межі між територіальними діалектними одиницями, як правило, не визначаються абсолютно точно. Так, немає загальностановленого чіткого критерію, за яким говірки відмежовуються одна від одної. Інколи буває важко встановити, де кінчається одна говірка і починається інша. Зрештою, дослідження народних говорів виразного розмежування говірок і не вимагає; для наукового аналізу діалектної мови потрібнішим стає виділення систем і макросистем діалектних мікросистем – говорів і нарічч.

Більша або менша чіткість межі між говорами і наріччями зумовлена їх історією. Нечіткість діалектних меж, у багатьох випадках викликана говірковою інтерференцією, спричинилася до виникнення в європейському

² Калнынь Л.Э. Диалектологический аспект проблемы «язык и диалект» // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1976. – Т. 3. Вып. 1. – С. 44.

мовознавстві думки про відсутність будь-яких територіально-діалектних одиниць і про існування меж тільки між певними діалектними явищами. Такий погляд на діалекти для деяких мов може бути актуальним. Специфіка української діалектної мови, як і всіх слов'янських та багатьох неслов'янських мов, дозволяє виділяти територіальні діалектні одиниці, хоч у ряді випадків при цьому допускається певна умовність.

На сучасному етапі діалектна мова найхарактерніша для селян, мешканців містечок, зрідка також передмість великих міст, переважна більшість мешканців великих міст користується, як правило, літературною українською або російською мовами. Проте нерідко носіїв діалектної мови можна зустріти і в центрах великих міст. Це переважно недавні вихідці із сіл. У міста переселяються селяни як з навколишніх сіл, так і з сіл віддалених районів, тому їхня діалектна мова може відрізнитися від говору, на території поширення якого знаходиться відповідне місто. З огляду на специфіку діалектної мови у великих містах предметом сучасної української діалектології є переважно мова селян і мешканців містечок.

Термін *українська діалектна мова* на позначення сукупності всіх територіальних говорів української мови, як і термін *українська загальнонародна мова* для вираження сукупності літературної і діалектної мов цілком правомірні, хоч у науковій літературі можна зустріти заперечення їх³.

Той факт, що ніхто не користується сукупністю всіх говорів української мови і сукупністю української літературної і діалектної мов жодною мірою не заперечує наявності понять «українська діалектна мова» та «українська загальнонародна мова», адже ніхто не розмовляє (пише) одночасно всіма жанрами і стилями української літературної мови, які охоплюються загальним поняттям «літературна мова». Загальнонародна мова, літературна мова і діалектна мова у певному відношенні становлять системи систем.

Українська діалектна мова складається не тільки із суми особливостей різних говірок, говорів і наріч, але й із великої кількості загальноукраїнських мовних рис, спільних для всіх говірок, говорів, наріч і для літературної мови, і це дає підстави для існування поняття і відповідного терміна *діалектна мова*. Із загальнонародної основи і місцевих особливостей складається кожне наріччя, кожен говір, кожна говірка, причому в кожній територіальній діалектній одиниці загальнонародних елементів більше, ніж місцевих. Звідси будь-яка українська говірка сприймається як належна до української, а не будь-якої іншої мови.

Поняття «мова» і «говір» не виключають одне одного, а виражають відповідну взаємозалежність між загальнонародною мовою та її територіальними виявами.

Українська загальнонародна мова характеризується певним комплексом структурних ознак, що виділяють її серед інших, зокрема споріднених східнослов'янських мов.

Висловами *українська загальнонародна мова*, *українська літературна мова* і *українська діалектна мова* позначаються не різні мови, а основа й різновиди або форми існування однієї української мови. Словесний склад відповідних висловів загалом правильно відображає співвідношення між основою і двома головними різновидами або формами української мови.

Між двома полярними різновидами загальнонародної української мови – літературною і діалектною мовою — є ще проміжні різновиди, що передаються термінами *народнорозмовна мова*, *просторіччя*. Ці різновиди певною мірою можуть прилягати то до літературної, то до діалектної мови, і відповідно вони стають предметом розгляду галузей мовознавства, що вивчають літературну мову, або діалектології.

³ Філін Ф.П. О так называемом «диалектном языке» // Вопр. языкознания. – 1981. – № 2. – С. 36–43.

В основі сучасних українських народних говорів лежать найдавніші говори східнослов'янських племен. У процесі складної історії українського народу характер і групування первісних народних говорів зазнали істотних змін, що зумовлювалися пізнішими адміністративними утвореннями на території України та міграційними чинниками. У наш час народні говори ще активно функціонують, але суспільно-економічними і культурними умовами життя вже не стимулюються, а, навпаки, поволі нівелюються, певною мірою непомітно деформуються і поступово наближаються до літературної мови. Цей складний і тривалий процес зумовлений сучасними формами виробництва, наявністю в селах і містечках великої кількості інтелігенції, впливом школи, преси, художньої літератури, радіо, телебачення тощо.

Проникнення літературної мови в села і містечка в різних місцевостях неоднакове; в одних районах воно більше, в інших менше, до того ж не всі групи населення засвоюють літературну мову однаковою мірою. Слід зазначити, що на сучасному етапі українські народні говори характеризуються великою строкатістю. У селах і містечках частина населення, головним чином старше покоління, розмовляє традиційною говіркою, молодь, інтелігенція – загалом літературною мовою або мовою, дуже наближеною до літературної. Крім цього, певні групи населення користуються ще проміжними різновидами мови, що наближаються то до літературної мови, то до місцевих говірок.

У наші дні коло носіїв народних говорів до певної міри звужується, а самі традиційні народні говори щораз більше підлягають нівеляційному впливові літературної мови. Разом з тим народні говори ще активно функціонують й істотно впливають на літературну мову. Відбувається інтенсивна взаємодія народних говорів і літературної мови, внаслідок чого народні говори набувають нової якості.

В українській мові, як і в більшості інших мов, крім територіальних, виділяються ще так звані соціальні діалекти. Відповідні різновиди мови не є діалектами в прямому розумінні і діалектами вони називаються умовно. Причиною появи соціальних діалектів є виробнича, професійна та соціальна неоднорідність суспільства. Як соціальні діалекти розглядаються професійні говори і жаргони або арго. Носіями професійних говорів виступають переважно ремісники, жаргонами ж користуються антисуспільні групи – злодії, бродяги, шулери. Арго лірників, жебраків займають проміжне становище між професійними говорами і жаргонами.

Соціальні діалекти меншою мірою, ніж територіальні, пов'язані з певною місцевістю. На відміну від територіальних говорів, що виражаються на всіх структурних рівнях мови, соціальні діалекти виявляються переважно тільки на рівні лексики і фразеології. Отже, лінгвістична суть соціальних діалектів полягає в їх лексичній системі, яка включає слова, зрозумілі тільки обмеженій групі людей і незрозумілі для загалу. Граматичне змінювання і сполучування таких слів здійснюється переважно за законами рідного для мовця територіального діалекту чи літературної мови.

Професійні говори тісно пов'язуються з суспільним розподілом праці, створюються поступово з розвитком відповідної професії чи відповідного ремесла, а засвоєння їх відбувається стихійно й непомітно. Вони виконують суспільно корисну функцію – служать мовцям для вираження певних специфічних професійних явищ, для яких у літературній мові немає відповідних засобів. Професійні говори нерідко стають джерелом збагачення лексики літературної мови⁴.

Жаргони або арго – це відхилення від територіальних говорів чи літературної мови, вони замінюють відповідну загальноновживану лексику.

⁴ Стойков Ст. Социальные диалекты // Вопр. языкознания. – 1957. – № 1. – С. 79.

Основним призначенням жаргонів або арго було засекречування змісту мови. Крім цієї основної, для жаргонів характерна також експресивна функція.

Жаргони або арго займають проміжне становище між штучними і природними мовами⁵. У формуванні таких діалектів певне місце посідає свідома творчість, проте, на відміну від штучних мов типу есперанто, жаргони або арго є продуктом колективної і до певної міри стихійної творчості. Життя таких говорів протікає в основному за природними законами, які слабо піддаються свідомому регулюванню.

Слід зазначити, що жаргони злодіїв, бродяг, шулерів тільки певною мірою належать до соціальних діалектів. Цей тип арго зумовлений специфічними соціальними причинами і має своєрідне соціальне призначення. Специфіка функціонального призначення зумовлює і власне лінгвістичну своєрідність цього арго. Своєрідним у ньому є матеріально-поняттєвий склад лексики, стилістично-експресивне забарвлення використовуваних слів, основні типи і характер словотворення джерела лексичних запозичень.

До соціальних діалектів належать також групові говори, відомі під загальною назвою *сленг*. Групові говори виникають у людей (переважно молодих), що з якихось причин змушені знаходитись у тривалому контакті і до певної міри бути відділеними від решти суспільства (учні, студенти, спортсмени та ін.), і вживаються тільки в цьому середовищі. Групові говори складаються переважно із слів і словосполучень, які мають рівнозначні відповідники в загальнонародній мові. Групові говори характеризуються обмеженим уживанням і недовговічністю.

З огляду на специфіку соціальних діалектів вони насамперед є об'єктом соціолінгвістики; прямим об'єктом діалектології соціальні діалекти стають лише в тій мірі, у якій вони пов'язуються з певними територіальними говорами. Правда, у науковій практиці вже традиційно дослідження соціальних діалектів уважається розділом діалектології.

Близькою до соціальних діалектів є так звана дитяча мова. Йдеться про набір слів, якими дорослі звертаються до маленьких дітей і якими маленькі діти користуються в розмові з дорослими. Це переважно назви предметів і процесів, пов'язаних з дитячим побутом. Дитячі слова, як правило, в різних місцевостях варіюються, і ця варіативність часто пов'язується з територіальними говорами, через те вивчення цього аспекту дитячої мови належить до діалектології.

Українська діалектологія займається вивченням усіх або окремих структурних рівнів діалектних мікросистем, систем діалектних мікросистем і макросистем діалектних мікросистем, географічного поширення окремих чи багатьох діалектних явищ, виділення певних діалектних територіальних одиниць і групування говорів. У діалектології застосовуються два основні методи – описовий і лінгвогеографічний. Дослідження структури діалектних мікросистем – говірок здійснюється переважно описовим методом, усі інші названі вище аспекти діалектології можуть пов'язуватися з обома методами. Найбільше діалектологічних досліджень в Україні здійснено описовим методом, у ряді праць обидва методи застосовуються одночасно. Слід зауважити, що названі методи не виключають один одного, а взаємодіють.

Описовим методом в українській діалектології донедавна часто досліджувалися тільки ті особливості говірок, говорів або наріч, які відрізняються від літературної норми. Унаслідок такого підходу до вивчення діалектної мови структура народних говорів описувалась однобічно, говори як мовні системи не одержували повного відображення. На сучасному етапі переважно в такий спосіб складаються діалектні лексикографічні праці, що

⁵ Бондалетов В.Д. Условные языки русских ремесленников и торговцев. – Рязань, 1974. – С. 23.

зумовлено їхньою специфікою, хоч лексикологічні діалектологічні дослідження охоплюють говіркову лексику незалежно від входження її до літературної мови. Останнім часом панівними стають системні описи говірок і говорів на окремих або на всіх структурних рівнях, у них мовні явища досліджуються у взаємозв'язках і безвідносно до входження їх у структуру літературної мови.

Чітке діалектне варіювання української мови, зумовлене різною генетичною основою її в різних місцевостях, нерівномірністю історичного розвитку її діалектних мікросистем, міждіалектними і міжмовними контактами, нерівномірним впливом у минулому літературної мови на народні говори, відмінністю місцевих соціально-політичних і культурних факторів у різні часи, міграційними чинниками, понад століття служить об'єктом лінгвогеографічних досліджень.

Лінгвогеографічний метод дослідження українських говорів має два аспекти: перший пов'язується з діалектним членуванням української мови і складанням карт українських говорів, другий забезпечує зображення на картах поширення окремих чи багатьох діалектних явищ. Чіткої межі між цими аспектами немає, на сучасному етапі другий часто переходить у перший, перший впливає з другого. Названі аспекти щодо свого історичного розвитку не характеризуються повним паралелізмом. Почалася українська лінгвістична географія з першого аспекту ще в 70-х роках минулого століття працею К.П.Михальчука, другий аспект виявляється тільки в кінці 20-х років у дослідженні П.Бузика і послідовно застосовується в кінці 30-х років нашого століття в працях І.Панькевича і Й.Тарнацького. У післявоєнні роки другий аспект лінгвогеографії продовжує розвиватись (пор. праці К.Дейни, З.Штібера), і сьогодні він є основним і визначальним.

Під українською лінгвістичною географією на сучасному етапі розуміється насамперед ареальне зображення діалектних явищ. Лінгвогеографія в цьому розумінні спочатку своїм об'єктом має регіональні діалектні масиви і її вираженням є регіональні лінгвістичні атласи (Й.О.Дзендзелівського, П.М.Лизанця, В.С.Вашенка, Т.В.Назарової, К.Ф.Германа та ін.). На наступному етапі об'єктом української лінгвогеографії стає вся українська діалектна мова, створюється «Атлас української мови» (АУМ). Цей етап лінгвогеографії став можливим тільки після возз'єднання майже всіх українських етнічних земель у єдиній Українській Державі.

На відміну від регіональних діалектологічних атласів, присвячених окремим українським говорам, АУМ відображає всі говори, які історично сформували єдиний український мовний ареал. Матеріал і побудова названого атласу покликані забезпечити повне уявлення про загальну діалектну диференціацію української мови на різних рівнях її структури і про її ареальні зв'язки з сусідніми мовами.

Регіональні українські діалектологічні атласи і загальномовний атлас характеризуються спільністю ряду принципів методичних засад. У них на картах застосовуються різні знаки і не використовуються написи (як у романській лінгвогеографії); одні карти фіксують діалектні явища в конкретних говірках за допомогою певних знаків, інші узагальнено виражають ареали відповідних явищ за допомогою ліній-ізоглас; в обох типах атласів за одним принципом будуються коментарі до карт.

Разом з тим АУМ деякими рисами відрізняється від регіональних атласів. У регіональних атласах об'єктом картографування виступають переважно тематично обмежені, часто ізольовані структурно-мовні елементи, в АУМ картографуються також мовні комплекси як взаємозв'язані елементи мовної структури. Технічні засоби в регіональних атласах часто довільні і певною мірою синкретичні, в АУМ вони строго диференційовані і системно зумовлені. Застосована в атласі відповідна система знаків синхронно відображає просторові вияви української діалектної мови в системно-структурних зв'язках

її елементів з урахуванням історичної послідовності їхнього розвитку. За допомогою специфічної картографічної системи в загальномовному атласі діалектні явища не тільки ареально характеризуються, але й у ряді випадків інтерпретуються. Оригінальний спосіб картографування, застосований в АУМ, полягає також у поєднанні або накладанні на карті графічно протиставлених ареалів узаємозв'язаних мовних (діалектних) явищ, що дає змогу охоплювати групи пов'язаних діалектних елементів і збільшує інформативність карт. В АУМ діалектні явища картографуються не тільки на синхронному зрізі, але й у діахронії. На відповідних картах графічно відбивається послідовність у розподілі ареалів, яка відповідає ланцюгові діахронічних перетворень у системі і пов'язує відповідний діалектний елемент з попереднім і наступним його виявами. Специфіка АУМ відповідно до його назви полягає також у тому, що він відображає співвідношення літературно-нормативних і діалектних елементів, виявляє діалектну основу української літературної мови на різних рівнях її структури.

Загальномовний атлас не тільки не виключає, але, навпаки, передбачає багатопланову деталізацію його різноманітними регіональними і проблемними атласами. Створення нових регіональних і проблемних загальноукраїнських лінгвістичних атласів залишається актуальним для української діалектології.

На сучасному етапі розвитку української діалектології застосовуються й інші методи дослідження (типологічний, статистичний тощо), які допомагають схарактеризувати українську діалектну мову з різних боків і тому заслуговують на схвалення.